

HALDUN TANER'İN "ŞEYTAN TÜYÜ" ADLI HİKÂYESİ VE MEKTUP TARZI

İbrahim ÖZEN*

Özet

Haldun Taner, "Şeytan Tüyü" hikâyesinde Almanya'ya işçi olarak giden Türk gurbetçilerin hayatlarından bir kesit ele almıştır. Hikâye, Almanya'ya daha önce giden ve hayat tecrübesi daha fazla olan Ökkeş Topalmusagil'in amcaoğlu Hidayet Ağa'ya yazdığı mektuptan oluşmaktadır. Ökkeş Topalmusagil, Alman vatandaşların yabancı işçilere kötü davranıp insan yerine koymamasına karşılık ayı postu giyerek geçimini sağlayan ve insanlarla iyi anlaşılan bir tiptir. Mektubunda, Almanya'daki zor yaşam şartlarından bunalmış amcaoğlu Hidayet Ağa'ya tecrübelerini aktarır ve Almanya'da hayata ayak uydurup geçimini sağlayan insan tiplerinden örnekler verir. Hikâyede, Ökkeş Topalmusagil'in gözlemlerinden yola çıkılarak işçi sorununun yanında Alman ve Türk kültürü arasındaki farklılıklara ironi ve mizah unsurlarının ön plana çıktığı bir anlatımla değinilmiştir. Bu çalışmamızda, hikâyedeki ironi ve mizah unsurları, iki kültür arasındaki farklılıklar, mektup tarzı, mekân, zaman, dil ve anlatıcı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Haldun Taner, Hikâye, Mektup Tarzı, İroni, Mizah

"ŞEYTAN TÜYÜ" BY HALDUN TANER AND LETTER STYLE

Abstract

In the story "Şeytan Tüyü", Haldun Taner handled a part of the lives of expatriates who went Germany as workers. Story is formed from the Ökkeş Topalmusagil's letter to his cousin Hidayet Ağa who has gone to Germany before and had more experience. Despite the fact that German citizens abused foreign workers, Ökkeş Topalmusagil gets along with people and earns his life by wearing bear costume. In his letter, he tells his experiences to his cousin Hasan Ağa who gets bored of life conditions in Germany, and gives examples from the lives of people who survives and earn their lives in Germany. In the story the writer told the differences between the cultures and the worker's problems considering from the Ökkeş Topalmusagil's observations by emphasizing an ironic and humorous expression. In this study we focused on Haldun Taner's letter type, ironic and humorous expressions in the story, differences between the cultures, time, place and the story teller.

Key Words: Haldun Taner, Story, Letter Style, Irony, Humour

GİRİŞ

Haldun Taner, daha çok tiyatro çalışmalarıyla tanınmakla birlikte 1950 sonrası Türk hikâyeciliğinde dikkat çeken bir isimdir. Hikâyelerinde bireysel sorunların yerine toplumsal sorunlara yönelmiş, toplumdaki bozuklukları, düzensizlikleri, aksaklıkları hareket noktası almıştır (Önertoy, 1984: 250-251). Tahir Alangu, Haldun Taner'in ilk

* Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi.
i.ozen@hotmail.com

hikâye kitabından başlayarak seçtiği konularda, kişilerde, çevrelerde ve hikâye anlayışında fazla bir değişme olmadığını söyleyerek, ele aldığı konuları maddeler hâlinde şu şekilde verir:

"1. yeni bir çağın yaşama şartlarına ayak uyduramayan, eski çağlardan kalmış emeklilerin, düşkün, cana yakın yaşayışları; 2. zengin, aylak, şımarık bir hayatın ortasında kalmış köylüler, saf insanlar; 3. eski devirlerden kalmış, köhne bir bürokrasinin çarklarına takılmış insanlar, onların kendilerine has düşünüş ve davranışları; 4. görgüsüz yeni zenginlerin gülünç yaşayışları; 5. kibarlığa özenen Ermenilerin kendi şivelerile canlandırılmış hayatları; 6. kenar mahallerden en zengin semtlere kadar çeşitli tipteki kadınların aşk, hayat, erkek üzerindeki, bayağılığa varan görgüsüzlük ve bilgisizlikleri." (Miyasoğlu, 1988: 50).

Hikâyelerinde toplumsal problemleri hareket noktası alan Haldun Taner'de eleştirel bir yaklaşım dikkat çeker. Taner, bu eleştirel yaklaşımı sergilemek için ironi, mizah ve hicive başvurur. "Mizah, hiciv, ironi Haldun Taner'in temel anlatım tercihleridir. Özellikle insanın tutarsızlıklarını, ikiyüzlüklerini ortaya sererken gülünçlüğü yakalar. Öykülerinde bürokratik açmazları, toplumsal/siyasal ortamı, kendini beğenmişlikleri hicveder." (Tosun, 2011:11). "Devrine ait gözlemlerini içinde bulunduğu durumun abesliğini, gülünçlüğünü fark etmeyenin ağzından anlatırken (sarcastic irony) zirvesine ulaşır." (Kefeli,2002:51). Bununla birlikte, hikâyelerinde "ele aldığı her çevreden insanı anlatırken, onların dilini ve sentaksını kullanarak alabildiğine zengin ve çeşitli tipler ortaya" (Miyasoğlu, 1988: 11). koyar. Taner, "Şeytan Tüyü" hikâyesinde de ironi ve mizah unsurlarına başvurur ve anlatıcı olarak seçtiği kahramanın yerel dilini kullanır. Bununla birlikte, başvurduğu bu yöntemlerle Almanya'ya işçi olarak giden Türk gurbetçilerin toplumsal ve kültürel manada çektikleri sıkıntılara değinir.

Hikâyenin başında Max Frisch'in "İşgücü istendi, insanlar geldi" sözü bulunmaktadır. Hikâyenin konusuyla ilgili olan bu söze neden yer verildiği üzerinde kısaca durmakta fayda vardır. "İkinci Dünya Savaşı'nda sonra endüstrisini hızla geliştiren Almanya, 1950'li yılların ortalarından itibaren işgücü açığıyla karşılaştı." (Arslan, 2006: 234). Bu açığı kapatmak için farklı ülkelerden zamanla işçi kabul etti ve 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'den de işçi almaya başladı. Türkiye'deki ekonomik ve siyasal şartlar sebebiyle eşlerini ve çocuklarını Almanya'ya aldırın Türk işçiler, ilk anlamda Almanya'nın hesaba katmadığı ve "misafir işçi" olarak düşündüğü konumdan çıktı. Sadece işgücü isteyen Almanya'ya işgücüyle birlikte insanlar da gelmiş oldu. Sonuç olarak, bu durum eğitim ve kültürel anlamda birçok problemin doğmasına sebebiyet verdi (Arslan, 2006: 234-236). Türk edebiyatında da Almanya'ya gidenlerin ve arkada kalanların çektikleri sıkıntılarla ilgili birçok eser verildi. Bu eserleri, Mehmet Narlı şu başlıklar altında toplamıştır:

"1. İletişim yokluğu ve bunun doğurduğu korku ve güvensizlik, 2. Gelenek, göreneklerin yaşanamayışı ve içe kapanma, 3. İnsan ilişkilerinin çok maddi oluşunun verdiği rahatsızlık, 4. Çocuklara ve gençlere kültürel kıymetler açısından hâkim olamamak, 5. Türkçe eğitim yapan okulların olmayışı, 6. İşlerin zorluğu ve işverenlerin baskısı, 7. Almanların hemen her konuda işçileri horlamaları, 8. Para yüzünden yabancıya bağlı olma duygusunun acısı, 9. Yabancı düşmanlığına maruz kalma, 10. Gurbetçilerin aldıkları yeni kültürü memlekete getirmeleri; bunun

hoş karşılanmayışı, geleneklerin göreneklerin zedelenişi, 11. Türkiye'dekilerin geri dönenlerden etkilenip değişmeye başlamaları." (Narlı, 2009: 156).

Yukarıdaki gruplandırmayı göz önüne aldığımızda, "Şeytan Tüyü" hikâyesinde Almanya'ya çalışmaya giden Türk işçilerin hor görülmelerini ve yabancı düşmanlığına maruz kalmalarını görebiliriz. Haldun Taner de hikâyesinde Alman halkının Türk işçilere yönelik bu davranışlarını ironik bir anlatım tarzıyla eleştirmiştir.

Hikâyeyi oluşturan mektubun yazıldığı Hidayet Ağa, Ökkeş Topalmusagil gibi Almanya'da kaçak olarak çalışır. Ökkeş Topalmusagil'in yazdığı mektup da Hidayet Ağa'nın önceden yazdığı bir mektuba cevap niteliğindedir. Hikâyeyi oluşturan mektup üç bölümden oluşur. İlk bölüme, "Sevgili biraderim Hidayet Ağa. Evvela selâm edip hatırı şerifini istifsar ederim." (s. 70)¹ sözleriyle başlayan Ökkeş Topalmusagil, nerede oturduğunu ve vaziyetini dile getirir. Hikâyenin ikinci bölümü, "Halı Hatırdan lâfûgüzaftan sonra imdi gelelim mektubunda beyan ettiğin hususata"(s. 71) sözleriyle başlayıp amcaoğluna verdiği tesellilerle, Almanya'nın çalışma şartlarına nasıl uyum sağlanabileceğini gösteren trajikomik örneklerle, Ökkeş Topalmusagil'in kendi serüvenini anlatmasıyla devam eder. Üçüncü bölüm ise "P.S. : Yakında tatile memlikete gidecem. Bu bulunmaz işi gâvurun birine bıraksam döndüğümde geri virmez namussuz."(s. 80) sözleriyle başlar, amcaoğluna geçici süreliğine kendi işini teklif edip nasıl yapılacağını anlatmasıyla son bulur.

Hikâyede, Alman halkının Türk işçilere olan kötü davranışı, bu işçilerin de acımasız ve zor yaşam şartları altında hayata ayak uydurmaya çalışması önplana çıkar. Yazar, mektubun yazarı Ökkeş Topalmusagil'in hayatıyla birlikte diğer gurbetçi işçilerden verdiği örneklerle bu durumu yansıtır. Hikâyeden yola çıkarak Almanya'nın yabancı işçilere olan yaklaşımını ele alacak olursak dikkat çeken mesajlar verilir.

"Bu alaman gâvurunun bizi heçlemesinden Allah'ın günü bet görmesinden, bizi görünce cin güfür olmasından bezdim usandım gari" deyon." (s. 71)

"Söz misali, bunlar durduğu yerde mi böyle gaba ve hoyrat olmuşlar? İş yerinde ossun, Uban'da ossun, sokakta ossun neden hep yabancının gusurunu hoş görmez çemkirir dururlar." (s. 72)

"Geçende Gantstrasse'de bir yangın çıktı. Bi goca garının iti yukarı gatta tek başına gapalı galmış deyi itfaiye uğraştı. Polis geldi, baytar geldi. İt gorkup şok oldu deyi göpek sinir gliniğine götürüldü.

Trafik durdu, televizyoncular hadiseyi filme aldı, herkes üzüldü, ama sonunda gurtulunca millet bayram etti. Ötede yabancı bir işçi galdırırma düşse gimse başını çevirip bakmaz. Hele gaççak ve de sigortasızca rahatça ölebilir dirler. Üzerine bir gazta örten bile bulunmaz." (s. 75)

Hikâyeden verdiğimiz örnekler, Almanların yabancı işçileri sevmediğini, onlara kötü davrandığı gösterir niteliktedir. Son verdiğimiz örnekte de yangında mahsur kalan bir köpeğin veteriner hekime götürülmesi, televizyonda haber yapılması ve kurtulunca bayram havasının oluşması; bunun yanında düşen bir yabancı işçiye

¹ Haldun Taner'in "Şeytan Tüyü" hikâyesine yapılacak göndermeler, parantez içi sayfa numarasıyla verilecektir.

dönüp bakılmaması, kaçak ve sigortasız çalışıyorsa ölmesinin de normal karşılanması Almanların yabancı işçilere yaklaşımını ironik bir anlatımla yansıtır. Ökkeş Topalmusagil, bu durumun sebebini II. Dünya savaşı yıllarında Almanya'nın işgal edilmesine ve tekrar güçlü bir devlet olarak yapılanmasına bağlar. "Bir insan ki hırçındır, bil ki bir guyruc acısı vardır. Gendinle barışık insan gayriye çatsın vaki mi?"(s. 72) sözleriyle Almanya'nın güçlü bir devlet, ordu ve sanayi kurduğunu ancak Avrupa'nın bir araya gelerek Almanya'yı yerle bir ettiğini ve dört yıl işgal altında bıraktığını yazar. Sonrasında, Almanların da öfkelerini yabancı işçilerden çıkardığını şu örneklerle dile getirir:

"Şimdi Alamanlar bunların öcünü gimden alacak? Gendinden biç. Favrikada patron mayistere çıkışır. Mayister hıncını formenden alır. Formen ona gızar gelir seni haşlar. Sen ona gızarsan gidip evde gariya çemkirirsin. O da öfkelerini oğlandan alır. Oğlan da gider gücük gızı pataklar. Demek ki neymiş? Gücü yeten yetene. Şimdi Alamanlar da bir şamar oğlanı arıyorlar senin annayacan." (s. 73)

Ökkeş Topalmusagil, verdiği bu örnekle işçilerin ezilmesini insan ilişkilerinde doğal bir döngü olarak görür. Güçlü olanın zayıfı ezdiği bu dünyada, Avrupa'ya boyun eğen Almanya'nın da yabancı işçileri ezdiğini, insan yerine koymadığını belirtir. Bunun neticesinde, Ökkeş Topalmusagil amcaoğluna sürekli tavsiyelerde bulunur, hayata ayak uydurmasını, kendi yolunu bulmasını öğütler. "Al kafanı iki avucunun ortasına da düşün bi galem. Yaprak gurdu neden yeşildir? Yaprakın rengini alıp göze batmamak için, aykırı düşüp yakalanmamak için." (s. 72) sözleri bu düşüncelerimizi destekler niteliktedir. Bununla birlikte, şu cümlelerle de Hidayet Ağa'ya öğüt verir: "Burada galmanın da iki türlü olur. Ya boynun bükük, gaderine irazı olup alttan alacaksın. Ya da göbeğini gendin gesecek, yolunu gendin açacak, bir durum muhasebesi yapacak, boşlukları görüp gediklerden yararlanacaksın." (s. 74)

Ökkeş Topalmusagil, amcaoğluna öğütler verirken Almanya'da çalışıp kurnazlıklarıyla geçimini sağlayan ve zengin olan insan tipleriyle birlikte kendi hayatından örnekler verir. Bu örnekleri göreceğ olursak ilk olarak, "Gadiragaların sığırtaç Ömer" karşımıza çıkar. Kaçak olarak Berlin'de iş arayan Ömer, "zengin bir Alaman soylusunun yanında saati onbeş marktan bir iş buldu. Bütün işi sabah bir saat, akşam bir saat adamın cins tazısını iki öğün goşturmak." (s. 75) Eğitimsiz olarak köpeği koşturan Ömer'e, Necati adındaki bir spor öğretmeni koşuculuk eğitimi verir ve iki ayda Ömer atlet olur. Koşulara katılıp Berlin yarışında "Etiyopyalı gosgoca goşma şampiyonunun arkasından ikinci" (s. 75) olur. Herta Berlin takımının koşu bölümüne transfer edilir. Son olarak da milli takıma koşucu olarak çağrılır. Diğer örnek ise "Temel Tetik" adında bir Karadenizlinin hikâyesidir.

"Boş gezenin boş galfası. İş gücü banka vitrinlerinde para gurlarını gollamak. Herifte önceden goku alma huyu mu var nidir, bakarsın markları bozdurup İsviçre frangı alıyor. Florin toplayıp dolarla değiştiriyor. O hangi parayı toplarsa bil ki o para yükselecek. İki yılda böyle böyle gur fargıyla elli bin mark edindi." (s. 75-76)

Ökkeş Topalmusagil'in verdiği bir diğer örnek de "Garagümrüklü futbolcu libero Şemsi'nin hikâyesidir: "Bunun mesleği buruşuk garıların gönlünü edip mark istiflemek...gapışılıyormuş. Herif Mercedes'ini her yıl yeni modelle değiştiriyor. Riveyete göre yakında Kudam'da guyumcu dükkanı da açacakmış." (s. 76)

Ökkeş Topalmusagil, amcaoğluna son olarak da kendi yaptığı işten örnekler verir. Kendisi Berlin'de ayı postu giyip insanları eğlendirerek geçimini sağlar. Berlin'in en hareketli ve canlı sokaklarında dolaşır. Krenzler denilen kahveye gittiğinde oturanlar kendisine bira ısmarlar. Orada sıkılınca Gantstrasse köşesine gider ve gençlerle şakalaşır. Sonrasında, Zoo parkına gider, öğle yemeğini yer ve oranın keyfini çıkarır. Zoo'da sıkılınca da Bahnhof'un oralarda dolaşır.

Hikâyenin ana fikrini verilen örnek tiplerin ve Ökkeş Topalmusagil'in hayatı çerçevesinde düşünmek doğru olur. Bütün örnekler, Alman halkının yabancı işçilere değer vermemesi, insan yerine koymaması ve Türk vatandaşların da zamanın şartlarına göre hareket edip kurnazlıklarıyla kendi geçimlerini sağlamaları çerçevesindedir. "Sen bunların dilini de, adetini, adabını da açbuçuk öğren ki bak bakalım Alman didikleri ne mene bir gavurmuş. Neyi sever neyi sevmez. Velhasılım gumaşı neden dokulu imiş, bilesin. Bilesin ki gafanı ona göre işletesin." (s. 72) sözleri bu düşüncelerimizi özetlemektedir.

Ökkeş Topalmusagil, Berlin'de geçimini sağladığı işle Almanya'da hayata ayak uydurduğunu, "göbeğini kendi kestiğini", "yolunu kendi açtığını" gösterir. "Bizim gocaoğlan burlarda mugaddes hayvan sayılıyor. Bunlarda her eyaletin bir arması var ya. Mesela Hamburg'un ki galedir. Duizburg'un ki galeyeye gonmuş gartal. Berlin'in arması da iki ayağının üzerine galkmış ayı olur." (s. 74) sözlerinden Ökkeş Topalmusagil'in neden böyle bir işi seçtiği de anlaşılır. Mektubunun sonunda düşüncelerimizin paralelinde olan şu cümleleri dile getirir. "İşte böyle Hidayetçiğim, aslanım. Ne yaparsın? Zaman sana uymazsa sen zamana uyacaksın. Ben de böyle buldum geçimin yolunu. Alamanlar insan gadri bilmeyolar deyi heç üzülme. Ayı olunca bunlarla daha bir eyi anlaşıyor insan." (s. 81)

Hikâyede dikkat çeken önemli bir husus Alman ve Türk kültürü arasındaki benzerliklere ve farklılıklara yer verilmesidir. Bu hususlar, mektubun yazarı ve anlatıcı konumundaki Ökkeş Topalmusagil'in gözlemlerinden yola çıkılarak ortaya konmuştur. Ökkeş Topalmusagil, karşılaştırmalarda her iki milletin istiklal marşı, namus anlayışı, köpekleri ve çocukları; benzerliklerde ise ağaçları ve kuşları göz önüne almıştır. Almanların çalışkan, disiplin sahibi bir millet olduğunu, bundan dolayı da kendilerini üstün bir millet olarak gördüklerini söyler ve "Milli marşları bile nasıl başlar: "Doçlan doçlan über alles." Yani bizim millet en üstündür dimeğe getiriyor. Bir de bizi al" (s. 72) diyerek "korkma" diye başlayan istiklal marşımızı kendi bakış açısıyla mizahi bir anlatımla değerlendirir: "En yeğit biz olduğumuz halde böbürlenmeyi ayıp saydığımızdan. Bak ne deyoken nerelere geldik." (s. 72-73)

Ökkeş Topalmusagil, Gantstrasse köşesine gittiğinde burada gezen gençlerle şakalaşır. Birinin kız arkadaşını öper ve arkadaşı buna gülererek karşılık verir, kalabalıktan biri gelip üçünün de fotoğrafını çeker. Bu durum normal karşılanır hatta oradaki kalabalığın hoşuna gider. Verdiği diğer bir örnekte "Bazen tanıdığım tanımadığım erkekler bana söz atar: - Nassıl, garımı beğendin mi? deyi. – Zerşön dirim. Gahgahayla güler. Biri

bunu sana bana dise, elimiz gan olur maazallah. Bunların topu godoş be taydaşım.”(s. 77) sözleriyle iki kültür arasındaki namus anlayışına değinir. Ancak, Ökkeş Topalmusagil'in ayı postu giyerek dolaşması da bu durumun sebeplerinden biridir.

Alman köpeklerini anlatırken oradaki köpeklerin akıllı olduklarını, düzene uyduklarını, yeşil yanınca geçip kırmızı yanınca durduklarını, bizdeki köpekler gibi uluorta havlamadıklarını söyler. Çocukları karşılaştırırken de şu cümleleri kurar:

“Beni en bi çok da çocuklar dutuyo. Çocukları oldum bittim severim. Bunların yumurcakları daha da sevimli oluyo. Niden dersen aptal olduklarından gelli. Çocuk kısmına aptallık yaraşır. Bizimkiler büyümüş de güççülmüş gibidir. Çoğu sanki yetmiş yaşındaki assık suratlı ehteyara benzer. Bunlar maviş gözlü al al yanaklı oluyolar daş bebeler misali.” (s. 79)

Karşılaştırmaların içinde ele alacağımız bir diğer husus da işçilerle ilgilidir. Ökkeş Topalmusagil, Banhof'da içki içenlerden, “Berlin'de ipsiz sapsız takımının da hürriyeti dokunulmazlığı vardır. Gimse onları ordan toplayamaz. Geyiflerine garışamaz. Devletten üçyüz mark da tahsisatı var her birinin. Serserilik tazminatı. Aç galıp da hırsız olmasınlar deyi.” (s. 79) sözleriyle bahseder. Bu sözlerden Almanya'nın ve Türkiye'nin işçilere olan yaklaşımını görmek mümkündür. Türkiye'deki işçiler ekmek parası için Almanya'ya gidip orada da insan muamelesi görmediği halde Almanya, işsizine bile maaş verip sosyal güvencesini sağlar.

Sıdika Dilek Yalçın, Haldun Taner'in iki kültür arasındaki farklılıkları verme sebebini insanlığın yalnızlığı üzerinde durmak istemesi olarak gösterir. Yalçın, “Hikâyede mizahî bir dille anlatılan farklı kültür yapıları, insanın yalnızlığını daha da belirginleştirir.” (Yalçın, 1995: 121) sözlerinden sonra hikâyedeki yabancılaşmaya şu cümlelerle değinir:

“Yazar bu hikâyede iki türlü yabancılaşma üzerinde durur: insanın insanla ve insanın-toplumla yabancılaşması. Bu tema modern edebiyatımızın en fazla üzerinde durduğu konulardan biridir. Zira çağımızın insanı, gelişen ve teknoloji ile bir yanda madde olarak rahata kavuşurken diğer yandan iç dünyasında kendi kendisine yabancılaşmaktadır. Günümüz insanının temel sorunu iç dünyasında bir türlü huzuru yakalayamamasıdır. Hikâye kişisi Ökkeş de sevgi ve ilgiye hasrettir. Bu açlığını bir insan olarak gideremeyince çareyi ayı kılığına girmekte bulur.” (Yalçın, 1995: 123)

Hikâyede karşımıza çıkan benzerliklerde ise farklı bir husus dikkat çeker. Ağaçların ve kuşların benzerlikleri üzerinde dururken gurbet ve vatan hasreti ön plandadır. Ökkeş Topalmusagil, Almanya'da da olsa Türkiye'de de olsa ağaçların ve kuşların aynı olduğunu, kendi topraklarını hatırlattığını söyler:

“Alamanın guşları da, hikmeti Hüda, bizdeki gibi ötüşür. Ama benim içim yine de Yusufçuğa gaynar. Şaştın deel mi? O da burada. Uzah dallardan İstanbul'daki gibi “Yusufçuk, Yusufçuk” deyi çağırır, durur. Oncağız da herhal bizcileyin gurbetçi gelmiş olmalı buraya. Bazen de “Üsküdar'a gidelim, Üsküdar'a gidelim” diye yırtınır fakir. Onunla böyle Üsküdar'dan Yusufçuk'tan laflarız bir

zaman. Ben sana bişey diyeyim mi agam? Bu ağaç milletiyle bu guş milleti var ya, her yirde aynı. Onlara dal, unut silanı.” (s. 78)

Ökkeş Topalmusagil’in Zoo’dan sıkılınca gittiği bir diğer yer de istanyondur (bahnhof). Ağaçlar ve kuşlar gibi istasyon da vatan hasretinin ön plana çıktığı bir mekân olarak görülür. “Bahnhof, Duizburg’da olduğu gibi, burada da bizimkilerin buluşma yeridir. Niden gurbetçiler hep orda toplaşır heç düşündün mü? Trenler gelir trenler gider bahnofa. İnsan o rayların içinde istesem ben de atlar giderim hissine kapılır.” (s. 78) sözleriyle yazar, Ökkeş Topalmusagil’e yazdığı mektuptan hareketle Almanya’daki gurbetçilerin vatan hasretine değinir.

Hikâyede dikkat çeken önemli bir husus ironik anlatım tarzıdır. Bu bakımdan ironi kavramı üzerinde kısaca durup hikâyedeki bu unsurlara değinmek gerekir. İroninin sözlük anlamı, “1. ed. Gülmece. 2. Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.” (www.tdk.gov.tr,2011), “düşündüğünü alay maksadiyle ve alay olduğunu belli edecek şekilde, tersine bir ifadeyle anlatma.” (Karaalioglu, 1975: 172) dir. “Söylev sanatında sık kullanılan bir söz oyununun adı ironidir ve özelliği, söylenen sözün aksinin ima edilmesidir.” (Kierkegaard, 2009: 271). Bununla birlikte, ironide doğrudan bir alay yoktur. Söylenen sözün tersinin ifade edilmesinin altında da eleştiri yatmaktadır.

“İroni eleştirel bir tavidir, fakat dalga geçerek, iğneleyerek, hatta alay ederek eleştiren bir tavidir. İlk önce olumlar ve onaylar gibi görünür, fakat onun onaması ve olumlaması, aslında olumsuzlaması ve reddetmesidir. Kuşkusuz bu doğrudan reddetmekten, doğrudan karşı çıkmaktan daha acıdır. Onun onayı sarsma hareketidir.” (Taşdelen, 2007: 55-56).

İronik anlatım tarzına, anlatılmak istenenin ve karşıtlıkların daha etkili bir şekilde verilmesi için başvurulur. Bu anlatım tarzının en önemli unsurlarından birisi gizlemektir. “Yazar aslında gerçeği bilmektedir; ama bilinçli bir bilmezlik sergiler. Dışarıdan bir gözle, safça bu karşıtlığın farkında değilmiş gibi “öylesine” anlatır. Ama kurgu ve atmosferi, bu gizlenmiş, saklanmış gerçeğin daha etkili anlaşılmasına yönelik oluşturur.” (Tosun, 1997: 84). İronik anlatım tarzının bir diğer unsuru ise eleştirmektir. “Yazar her ne kadar saçmalığı/karşıtlığı tarafsız bir şekilde anlatıyor gibi gözükse de, metnin gerisinde ağır bir eleştiri vardır.” (Tosun, 1997: 84).

İroni kavramı, tarihsel süreç içerisinde “sözlü ironi, durum ironisi, dramatik ironi, romantik ironi adlarıyla çeşitlendirilmiş, kullanıldıkları yere göre izahlar geliştirilmiştir.” (Tosun, 1997: 85). Durum ironisi, “Bazı olay ve durumların ironik olmasından kaynaklanan, sözcüklerin değil de olayların yarattığı ironiden doğan türdür.” (Pehlivan, 2009: 27). Bu ironi türünde, eserdeki olayın sonucuyla okurun bulduğu sonuç arasında farklılık bulunmaktadır. Haldun Taner’in incelediğimiz hikâyesinde durum ironisine örnek gösterilebilecek olaylar olduğunu görmek mümkündür. Hikâyeyi oluşturan mektubun yazarı ve anlatıcı Ökkeş Topalmusagil’in hayatı bu duruma örnek gösterilebilir. Ayı postu giyip, insanlarla fotoğraf çektirerek geçimini sağladığı halde hikâyenin birçok yerinde çok sevildiğini, herkesle yıldızının barışık olduğunu ve Berlin’de aşırı itibarının olduğunu söyler.

"Beni burada çok sevmelerinin başlıca sebebi başlıca sermiyem olan şahsi sempatiyimdir. Şeytan tüyü mü var bende nedir, çoluk çocuk, genç, ehliyar, kadın erkek beni yere yama gomuyolar." (s. 76)

"Senin anlayacağın, herkes ile yıldızım barışık. Çocuk analarıyla aran nasıl dersen iki katlı ekmeğe gadayıfı dirim." (s. 79)

"Velhasilim, senin anlayacağın, benim burada aşırı itibarım ve de çok bir ayrıcalık durumum var. Sen "Sevgisizlikten gurudum gayri" diyorsun. Ben sevgi kesretinden şikâyetçiyim. Sevginin bu kadar insanı şımartıyor doğrusu." (s. 80)

Alıntılarda dikkat çektiğimiz durum ironisi, Ökkeş Topalmusagil'e aşırı itibar gösterilmesi ve çok sevilmesiyle ayı postu giyip gezmesindeki zıtlıktan oluşur. Bununla birlikte, insana verilen değerle hayvana verilen değer arasındaki zıtlık da dikkat çeker. Ökkeş Topalmusagil, ayı postu giyince insanlarla daha iyi anlaşacağını, "Almanlar insanı gadri bilmeyolar deyince heç üzülme. Ayı olunca bunlarla daha bir iyi anlaşılıyor insan." (s. 81) sözleriyle belirtir.

Durum ironisine gösterilebilecek bir diğer örnek Ökkeş Topalmusagil'in Hidayet Ağa'ya verdiği bir misalde görülür. Bu misalde, yangında mahsur kalan bir köpek korktuğu için veteriner hekime götürülür, trafik durur, televizyoncular bu hadiseyi filme alır ve kurtulunca da Alman halkı bayram eder. Buna karşılık yabancı bir işçi kaldırılma düşse kimse yüzünü çevirip bakmaz. Bu misalde de hayvana verilen değerle insana verilen değer arasındaki zıtlık dikkat çeker. Almanlar yabancı işçiye hiçbir kıymet vermezken yangında mahsur kalan bir köpek için her türlü yardıma seferber olur.

Ökkeş Topalmusagil'in Almanya'da çalışan yabancı işçilerden örnek verdiği "Gadirağaların Sığırtmaç Ömer" in durumunda da benzer ironiyi görmek mümkündür. Yaptığı iş, soylu bir Alman'ın cins tazı köpeğini sabah bir saat, akşam bir saat koşturmaktır. Buradaki durumda da insana ve hayvana verilen değer arasındaki zıtlık ön plandadır. Yazar, bu zıtlıklardan yola çıkarak yazılanın arkasındaki gerçekliğin peşindedir. Verilen bu örneklerde eleştirel bir bakış sezilmektedir. Ancak, eserdeki ironik bakış Ökkeş Topalmusagil'e ait değildir. O, samimi ve içten bir şekilde mektubunu yazmakta, amcaoğlu Hidayet'e akıl vermektedir. İroni yapma veya toplumsal bir eleştiri yapma derdi yoktur. Bu durum, Ökkeş Topalmusagil'e mektubu yazdıran Haldun Taner'de mevcuttur.

Hikâyede dikkat çeken durum ironilerinin yanı sıra söz ironileri de mevcuttur. Söz ironisi, söylenen ile düşünülenin zıtlığına dayanmaktadır.

"Yazarlarımız, çoğu zaman ima etmek, dokundurmak amacıyla söz ironisini tercih ederler. Bu ironi türü, asıl söylenmek isteneni bünyesinde gizler; söylenen söz gerçek anlamda hiçbir imayı belli etmez; fakat söyleyenin konuşma üslubundan, sesinin tonundan ya da zamanına göre kendini belli eden bir ironidir. Söylenen sözün yüzeysel anlamı burada sadece maske olarak kullanılır; çünkü maske kaldırıldığında altında yatanın tam karşıt bir anlam olduğu görülür." (Pehlivan, 2009: 26).

Ökkeş Topalmusagil'in Almanya'da kaçak olarak çalışıp işini kalabalıklar içinde yaparken "Gambur Ali'nin Hüseyin'in yanından geçtiği halde kendisini görmemesindeki sırrın anlatıldığı yerde söz ironisi dikkat çeker.

"Ben sana bir şey diyem mi. Bu gader aleni dolaşırım da Avsland polizayın aklına beni yahalamak gelmez. Niden? Çünkü polis sahlananı daha kolay yakalar. Bir insan sağlı galmak istiyorsa ortaya çıkmalı. En bi galabalıkta dolaşmalıdır. Saklandıkça yakalanırsın. Biliyorsun, Gambur Ali'nin Hüseyin gan davasından ne zamandır peşimde ya, Berlin'de olduğumu duymuş, buraya da düştü. Geçende yanımdan geçti de tanıyamadı aval o galabalığın içinde. Didim ya, saklanacaksan galabalığa saklan." (s. 76)

Ökkeş Topalmusagil, verdiğimiz bu örnekte "saklanacaksan galabalığa saklan" diyerek bu sözü maske olarak kullanır. Saklanma, kalabalık içinde değil de kuytu, köşe ve kimsenin göremeyeceği yerde olur. Ancak, Ökkeş Topalmusagil burada ayı postu içinde olduğunu söyleyerek söz ironisi yapar.

Hikâyede ironik unsurların yanı sıra mizah unsurları da dikkat çeker. Mizah, "eğlence, şaka, lâtife, gülmece. Bâzi fikirleri şaka, nükte, târizlerle süsleyen yazı çeşidi." (Karaalioğlu, 1975: 236) anlamına gelir.

"Mizah, beklenenden farklı bir durumun ortaya çıkmasıyla yaratılan şaşkınlıktan, şaşırtmadan beslenir. Yani uyumsuzluk mizahın temel kalıbıdır. Mizah; gerçek olanla ideal olan (yani olması gerekenler) arasındaki çatışmadan ortaya çıkar. Sözlük anlamı olarak mizah ise; kişilerdeki ya da doğal saydığımız bazı olaylardaki bir takım çarpıklık, uyuşmazlık, çelişki ve gülünçlükleri bulup açığa vurma gözler önüne serme sanatıdır." (Güneri, 2008: 51)

Ökkeş Topalmusagil, Zoo parkındaki gözlemlerini amcaoğluna anlatırken birçok hayvanın doğal yaşam parkındaki hâline değinir. Pek çok hayvanın bir araya toplanması, "onlar için suni göller, gulubeler, ahırlar, inler" (s. 78) yapılması dikkatini çeker. Flamingo ve zürafa hakkında söyledikleri ise mizaha örnek gösterilebilir: "Söz miseli Flamingo deyi bir kuş var, guğu fasilesinden. Gendine üç misli uzun gelen mor boynunu ancak üç büklüm edip, öyle dolaşır utancından. Geri kalan üçte ikisi lüzumsuz. Fesupanallah. Sonra daha niler var. Zürafeler, bak onlara, uzun boylular niden aptal olur anla." (s. 78)

Hikâyedeki mizah çerçevesinde alacağımız bir diğer örnek de Ökkeş Topalmusagil'in amcaoğluna teselli verdiği görür. Amcaoğlunun önceden yazdığı mektupta, "(Gurbet ilde başım yerde gezerim) şarkısı dilimden düşmüyor" (s. 71) sözlerine karşılık veren Ökkeş Topalmusagil, bu durumun kendisine hiç yakışmadığını söyleyip köy okulunda öğrettikleri "Türk çocukları, Türk çocukları, Gözler ileri, başlar yukarı" şarkısını hatırlatıp sonrasında şu sözleri söyler: "Öyleyse neymiş? Başın hep yukarda gezecekmışsin. Emme arada bir önünü gollayacaksın. Kuyu çukur felan varsa düşmemek için." (s. 71) sözlerini hatırlatır.

Hikâyede II. Dünya savaşında Avrupa'nın işgal ettiği Almanya'nın tekrar güçlü bir devlet hâline gelmesinin anlatılması da mizaha örnek gösterilebilir. Almanya'yı yerle bir eden Avrupa devletleri, kendi elleriyle Almanya'yı tekrar güçlü bir devlet hâline getirmiştir. Ökkeş Topalmusagil, "Hasılı gelam Hidayet efendi gardaşım

Alaman genini yenenlerden, on yıl sonra daha zengin olup çıktı." (s. 73) diyerek II. Dünya savaşıyla ilgili tarihi bir olaya da mizah yoluyla değinir. Bununla birlikte, hikâyedeki karşılaştırma unsurlarında dikkat çektiğimiz Almanya ile Türkiye'nin istiklal marşlarından bahsederken de mizaha başvurmuştur.

"Şeytan Tüyü" hikâyesi, anlatım tarzı hususunda da dikkate değerdir. Hikâye, Ökkeş Topalmusagil'in amcaoğluna yazdığı bir mektuptan oluşur. Bu bakımdan, inceleyeceğimiz hikâyeyeyle mektup türü arasındaki ilişki üzerinde durmak gerekir.

Mektup tarzında edebi eserlerin yazılması, Türk ve dünya edebiyatında görülen bir örnek olarak karşımıza çıkar. Yazarlar; duygularını, düşüncelerini daha etkili ve samimi bir atmosfer içinde aktarabilmek için mektup tekniğini kullanarak eserler vermişlerdir. Emel Kefeli, mektup tekniğinin 18. Yüzyılda salon edebiyatının etkin olduğu dönemde ve sonrasında romantikler arasında yayıldığını söyleyip Batı edebiyatında bu tarzda eser veren yazarlardan örnekler vermiştir (Kefeli, 2002: 10). Kefeli, Türk edebiyatında ise "Ahmet Mithat Efendi tarafından ilk kez Felsefe-i Zenan'da kullanılan mektup tekniği"nin duyguların daha iyi ifade edilebilmesi için birçok yazar tarafından hikâye ve romanlarda kullanıldığını belirtip "Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin, Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık, Haldun Taner gibi yazarlarımızda ise" mektubun duyguların ifade edilmesi yanında sosyal eleştiri yapabilmek için de kullanıldığını belirtmiştir (Kefeli, 2002: 10). "Şeytan Tüyü" hikâyesinde de Haldun Taner, yabancı işçilere değer vermeyen, insan yerine koymayan Alman halkını eleştirmiştir.

Emel Kefeli, Türk edebiyatında mektup tarzında yazılan eserlerde işlenen temaları ve bu tarz eserlerde mektubun üstlendiği görevleri gruplandırmıştır. Kefeli, işlenen temaları "1- Sosyal tenkit" ve "2- Kadın ile ilgili temalar" başlıkları altında toplamıştır. Mektup tarzının üstlendiği görevleri ise "İletişim –dışa açılma- aracı", "İç monolog", "Gerçeğin farklı görünümünü ortaya koyan bir araç", "Eğitici araç" başlıkları altında gruplandırmıştır (Kefeli, 2002: 169). Bu gruplandırmadan yola çıkarak, "Şeytan Tüyü" hikâyesinde sosyal tenkidin önplana çıktığını, mektup tarzının da "iletişim –dışa açılma- aracı" görevini gördüğünü söyleyebiliriz.

Sıdıka Dilek Yalçın, "Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği" adlı çalışmasında, Haldun Taner'in hikâyelerinin mektup tarzıyla olan ilişkisine değinir:

"1950'li yıllara doğru Avrupa'da 'Öznel idealist felsefe'nin ve modernizmin etkisi altında genel bir nitelik haline gelen deneme merakı yeni ifade biçimlerini arama, türlerin klasik yapısındaki klasik çizgiyi kırmayı amaçlar. Özellikle Fransa'da 'Yeni-roman' okulunda mektup tekniğinin yeniden uygulanması ve canlandırılması edebiyatçıları etkilemiştir." (Yalçın, 1995: 225).

Haldun Taner'in "Made in USA" ve "Şeytan Tüyü" adlı hikâyelerinde mektup tarzını kullandığını belirten Yalçın, bu tarzı kullanmasında yukarıda açıklanan modern tekniğin etkisiyle birlikte, bu tarzın diyalog yöntemine yakınlığının önemli etkisi olduğunu belirtmiştir (Yalçın, 1995: 225). Bu bilgilerin ışığında Haldun Taner'in doğallığı, samimiyeti, içtenliği yakalamak için "Şeytan Tüyü" hikâyesini mektup tarzında kaleme aldığını, yerel dilin kullanımının da bu içtenliğe ve samimiyete katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Hikayedeki kişi kadrosu Ökkeş Topalmusagil, amcaoğlu Hidayet Ağa, “Gadirağaların sığırtmaç Ömer”, “Temel Tetik dirler bir Karadeniz uşağı”, “Garagümrüklü futbolcu libero Şemsi”dir. Bu isimlerden Hidayet Ağa hariç diğer hepsi hayata ayak uyduran kurnaz tipler olarak karşımıza çıkar. Ökkeş Topalmusagil, hikâyeyi oluşturan mektubu amcaoğluna yazan, ona öğütler ve teselliler veren bir tip olarak karşımıza çıkar. Kendisi aynı zamanda amcaoğlundan daha tecrübelidir. Feleğin çemberinden geçmiş, İstanbul’da avukat odacılığı yapmış ve Almanya’ya hepsinden önce gitmiştir. Almanya’ya geldikten sonra Berlin’de kaçak olarak çalışmıştır. Geçimini ayı postu giyip insanları eğlendirerek sağlamaktadır. Amcaoğluna kendi işini teklif ettiğinde tam olarak yaptığı işi anlatır:

“Zoo meydanında Kudam’da Gustav’la dolanıp duracaksın. Tegel’e, Van Gölü’ne getmek için otobüs bekleyen turist gurupları, Zoo’yu görmek için öğretmenleriyle gelen okul çocukları, yoldan geçen garı gocalar, genç kızlar, ya tek tek, ya toplu olarak çektirecehler seninle. Başında mukavvadan tacın, göğsünde çaprazlama Berlin gurdelen ve de ayı gılığında poz verecen onlara. İşte hepsi bu gader.” (s. 80)

Ökkeş Topalmusagil, enerjisini insanların kendisini sevmesinden alır. Hayata pozitif bakar. Kurnaz, işini bilen, hâline ve vaziyetine şükreden, zamana ve hayata ayak uyduran bir tiptir. Hikâyenin birçok yerinde de bu hâline değinir.

Ökkeş Topalmusagil’in mektubunu yazdığı kişi ise amcaoğlu Hidayet Ağa’dır. Bu mektup, Hidayet Ağa’nın önceden yazdığı mektuba cevaptır. Hikâyeden yola çıkarak Hidayet Ağa’nın Diezburg’da bir fabrikada çalıştığı anlaşılır. Almanların gurbetçi işçilere kötü davranmasından sıkılmış, hikâyenin diğer tiplerinin tersine zamana ayak uyduramamış bir tiptir. “Gadirağaların sığırtmaç Ömer”, Berlin’e kaçak olarak gelip bir süre iş bulamayan sonra da zengin bir Alman soylusunun yanında iş bulan bir tiptir. “Bütün işi sabah bir saat, akşam bir saat adamın cins tazısını iki öğün goşturmak.” (s. 75) tır. Sonra Necati adında bir spor öğretmenininin yardımıyla koşuculuk antrenmanı alıp iki ayda atlet olmuştur. Sonrasında, Herta Berlin takımının koçu bölümüne transfer olmuş ve son olarak da millî takıma çağırılmıştır. Bir diğer tip, Karadeniz’li Temel Tetik’tir. “İşi gücü banka vitrinlerinde para gurlarını gollamak” (s. 75) olan Temel Tetik, kur farkıyla zengin olan bir tiptir. “Garagümrüklü futbolcu libero Şemsi” de diğerleri gibi kurnaz ve kolay yoldan para kazanan birisidir. “Yaz gış gıllı göğsünü göbeğine kadar açıp gezen bi zıpır. Boynunda altın gerdemlik, golunda altın bilezik. Bunun mesleği buruşuk garıların gönlünü edip mark istifleme.” (s. 76) sözleriyle mesleği tanıtılır.

Hikâyede mekân, Almanya’nın Berlin şehridir. Mekânlar, Ökkeş Topalmusagil’in gözlemlerinden ve izlenimlerinden yola çıkılarak tespit edilir. Topalmusagil, “Yedi aydır Berlin şehrinin Kreuzberg nahiyesinin neyse ne mahallasında kaçsa kaç nolu hanesinde ikamet etmekteyim” (s. 70) diyerek oturduğu yeri, “Banhof Zoo ile Kudam Ek’in orda dolaşır dururum. Buralar Berlin’in en galabalık en civcivli yeridir.” (s. 76) sözleriyle de çalıştığı mekânları belirtir. Hikâyenin açık mekânları, Gantstrasse köşesi, yazın masaları kaldırılma kadar taşan Krenzler kahvesi ve Zoo parkıdır. Ökkeş Topalmusagil, buraları gözlemlerinden yola çıkarak tasvir eder, buralarda yaptıklarını anlatır. Kapalı mekân olarak ise Banhof (İstasyon) dikkat çeker. Burası yolcularla birlikte

gurbetçilerin ve Alman içkicilerinin uğrak yeridir. "Üstü gapalıdır, yağmur güneş işlemez. Gışın sıcak, yazın serin olur. Bir gonsomasyon da gerekmez." (s. 78)

"Şeytan Tüyü" adlı hikâyenin bulunduğu "Yalıda Sabah" adlı hikâye kitabı 1983 yılında yayınlanmıştır. Almanya'ya ilk giden gurbetçilerin 1961 yılında gittiğini düşünürsek gurbetçilerle ilgili yaklaşık yirmi yıllık bir birikimin ürünüdür.

SONUÇ

Haldun Taner, "Şeytan Tüyü" hikâyesinde, Almanya'ya çalışmaya giden gurbetçi vatandaşların sıkıntılarına değinmiştir. Taner, Alman vatandaşların yabancı işçilere olan kötü davranışını, bu işçilerin de acımasız ve zor yaşam şartları altında hayata ayak uydurmaya çalışmasını ironik bir anlatım tarzıyla ele almıştır. Bununla birlikte, hikâyeyi oluşturan mektubun yazarı ve anlatıcı konumundaki Ökkeş Topalmusagil'in gözlemlerinden yola çıkılarak Türk ve Alman kültürü arasındaki farklılıklara dikkat çekilmiştir. Bu farklılıklar verilirken ve gurbetçi vatandaşların sıkıntılarında bahsedilirken uygulanan ironi ve mizah unsurları tespit edilmiştir. Haldun Taner'in hikâyelerinde diyalog tarzına yer vermesi, mektup tarzının da diyaloga zemin hazırlaması, Taner'in "Şeytan Tüyü" hikâyesinde mektup tarzını başarılı bir şekilde uygulamasını sağlamıştır.

Hikâyedeki kahramanların önplana çıkan özellikleriyle değerlendirilmesinden dolayı tip özelliği gösterdikleri görülmüştür. Hikâyede mekân, Ökkeş Topalmusagil'in geçimini sağladığı işi yaparken gezip dolaştığı yerlerdir. Bu yerler, kalabalık caddeler ve insanların yoğun olduğu yerlerdir. İki toplum arasındaki farklılıklar kalabalıkların olduğu yerlerdeki gözlemlerden ve izlenimlerden yola çıkılarak yapılmıştır. Bu bakımdan, mekânın toplumsal farklılıkların gözlemlenmesine hizmet ettiği görülmüştür. Mektup tarzında kaleme alınan hikâyede Ökkeş Topalmusagil'in yerel dilini kullanması ve anlatıcının kahraman anlatıcı olması hikâyeye samimi ve gerçekçi bir hava katmıştır.

Haldun Taner'in "Şeytan Tüyü" hikâyesi, Almanya'ya işçi olarak giden gurbetçilerin çektikleri sıkıntılara değinmesi ve mektup tarzında kaleme alınmasıyla Türk edebiyatında hikâye türünde önemli bir eser olarak önplana çıkmıştır.

Kaynaklar

Arslan, M. (2006). "Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_21/14-%20%28233-245.%20syf.%29.pdf. Adresinden 15 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.

Güneri, C. (2008). *Sanat Alanı Olarak Mizah: Sanat, Mizah, Karikatür İlişkisi ve Türkiye'den Üç Örnek*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Tezi İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı, Malatya.

Kefeli, E. (2002). *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- Kierkegaard, S.(2009). İroni Kavramı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Miyasoğlu, M. (1988). *Haldun Taner*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Narlı, M. (2009). Roman Ne Anlatır- Cumhuriyet Dönemi 1920-2000. Ankara: Akçağ Yayınları
- Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pehlivan, M. (2009). *Ömer Seyfettin'den Oğuz Atay'a Türk Öykücülüğünde İroni*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Taner, H. (2011). *Yalıda Sabah*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Taşdelen, V. (2007). "İroni, Edebiyatta Paradoksun Biçimi: İroni- 1" Hece, 124: 53–66.
- TDK, Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>.
- Tosun, N. (2007). "Öyküde İronik Anlatım, Edebiyatta Paradoksun Biçimi: İroni- 1" Hece, 124: 84-91.
- Tosun, N. (2011). "Haldun Taner Öykücülüğü: Bir Hayat Projesi Olarak Mutluluk" Türk Edebiyatı, 451: 10-13.
- Yalçın, S. (1995). *Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği*. Ankara: Bilgi Yayınevi.